

KÜLÖNFÉLÉK.

A „Székely Nemzeti Múzeum“ egy éve.

A „Székely Nemzeti Múzeum“ igazgató-választmányának 1899. január hó 28-án tartott üléséből a felügyelő-bizottsághoz tett jelentése 1898 év folyamata alatt a múzeum fejlődéséről.

Az elmúlt 1898-ik év sem telt el nyom nélkül a „Székely Nemzeti Múzeum“ történetében, sőt talán még több eredményt lehet felsorolni, mint a megelőző évekről.

Értékes művekkel gyarapodott a könyvtár: Fejér György „Codex Diplomaticus“ cz. művével, a supplementumokkal együtt 44 kötetben, melyet meglehetősen olcsó áron sikerült megszereznie az ig.-választmány-nak, tekintettel a ritka példányokra, 606 frtba került a szállítással együtt. A második gazdag adományt adta csík-szt.-mártoni Szabó József főrendiházi tag úr: a cs.-szt.-mártoni Balázs alias Literati Szabó-család könyvtárából 41 művet, 106 kötetben. Továbbá Matthiae Belii: „Scriptorum Rerum Hungaricarum“ I. II. III. k. Istvánffy Miklós: „Regni Hungariae Historia“. Stephanus Katona: „Hist. crit. Regni Hung.“. Colosvarini MDCCXCIV. L. II. k. Tissler J. A.: „Die Geschichte der Magyaren“ I—X k. Leipzig 1815—1826-ig. Ciceronis (M. T.) Opera. Biponti 1780—1790. I—XII k. — és még több értékes és ritka jog, történelmi, egyházi munkák.

Gyarapodott az éremtár is, egyesek adományain kívül, az ilyefalvi éremlelettel, 140 db ezüst és 23 db réz éremmel, melyet a felügyelő-bizottsági elnök úr beleegyezésével az ig.-választmány néhai Révay Lajos volt ilyefalvi ev. ref. lelkész, azután s.-szt.-györgyi ev. ref. lelkész örököseitől vett meg 200 frton. Az érmekeket a m. n. múzeum szak-tisztviselője Gahl Ödön határozta és becsülte meg. Fogadja az igazgató-választmány köszönetét szívesen ez alkalommal is.

Az 1898 év elején végezte be múzeumőr a könyvtár rendezését és czédulázását, azóta 100 műnél többel gyarapodott a könyvtár. Bevégezte a nagy levéltár rendezését, kijavítását. Az okleveleket idői sorrendbe helyezve el, az 1848/9—52-iki szabadságharc és a korlátlan hatalmú uralom éveiben kelt leveleket külön csomagba, úgy szintén a geológiai táblázatokat és pergamenre írt nemes-leveleket külön csomagba osztva be. Húsz vaskos csomag foglalja magában az okleveleket, melyek legnagyobb része ki van egészen terítve, csak az 15 meteresek vannak behajtvva, ezek a II. János király és Báthori Gábor fejedelem oklevelei, körülbelül 20 db.

A múzeumőr jelenleg a cs.-szt.-mártoni Balázs alias Literati Szabó-család oklevéltárából cs.-szt.-mártoni Szabó József úr által ajándékozott oklevelek kivonatolásával foglalkozik. Ez oklevelek között sok érdekes van s nem egy irányban adnak felvilágosítást, mi eddig homályban volt. A történelmi oklevelek száma ezer körül van.

Örömmel kell felemlítenünk, hogy a „Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége“ magunkat az állami felügyelet alá rendelési ajánlatunkat elfogadta s még több segélyt helyezett kilátásba, mint reméltük: úgy a múzeum állandó épületének felépítése, az államsegély tekintetében.

Az elmúlt 1898 évben az igazgató-választmány három rendes és egy rendkívüli gyűlést tartott. Összesen 32 pont alatt intézkedett a hatáskörébe eső, a múzeumot érdeklő ügyekben. A választmányi tagok szorgalmasan jelentek meg a gyűléseken, hogy ez is nagy hatással volt az eredményes intézkedésekre.

Az egyes gyűjtemények a már megemlített értékes tárgyakon kívül szaporodtak még: kőeszköz: egy fejsze, 1 csákány; vaseszköz: egy kard a XIX. sz., egy sarkantyú taréj XVIII. századból; téglá és agyag eszközök a népvándorlás korából 5 drb.; könyv 74 mű 242 kötet, oklevél 3 drb.; szarvas-agancsból készült lóportartó egy drb. Ezeken kívül a „Magyar Könyvszemle“, „Századok“, „Művészeti Ipar“, a M. Tud. Akadémia Értekezései, a képviselőház kiadóhivatala nyomtatványai, Jókai Mór nemzeti díszkiadású művei.

Csak már egyszer azt is jelenthetné az igazgató-választmány, hogy a múzeum gyűjteményei benn vannak az állandó épületben.

Az Erdélyi Országgyűlési Emlékek XXI-ik kötete e napokban jelent meg, szerkesztője a kegyeletes emlékü *Szilágyi Sándor* halála után. Az 1692—99 évek történetét foglalja magában, azt az érdekes korét, mely Erdély történetében a legmélyebbre ható átalakítások ideje volt: a gubernium korának első évtizedét. Még egy kötet kiadása maradt hátra a Rákóczi-forradalom lezajlásáig, a meddig e nagybecsű kiadványát az Akadémia folytatni kívánja s melyhez Szilágyi az előmunkálatokat részben már el is végezte.

Károlyi Árpád: A kiegyezés ügye a kassai országgyűlésen 1606 tavaszán cz. a. kitűnő történeti munkát adott ki e napokban, előfutárjaként az általa szerkesztett „Magyar Országgyűlési Emlékek“ XI. kötetének, mely a hazánk történetében annyira jelentékeny Bocskay-kort fogja felölelni. Károlyi Árpád annak a kornak nemcsak legkitűnőbb ismerője történetíróink között, de — mondhatjuk — ezt a korszakot, s ennek előzményeit csakis az ő, főképp a bécsi állami levéltárban végzett kutatásai s azok alapján írt nagybecsű tanulmányai után ismerjük a maga valóságában, nemzetünk és államunk életében válságos evolúcióival s végre dicsőséges győzelmével. Egész hosszú láncolata szől erről az ő mélyre ható tanulmányainak. Ilyen az „*Illésházy István hűtlenségi pöre*“, mely e kiváló államférfiúnak fiscalitási pörét és a Rudolf-kormány által ártatlanul üldöztetését írja le; azután „*A huszonkettedik artikulus*“, mely az 1604. XXII. t.-cz. keletkezése történetét világítja meg, azt a törvénytelen törvénycikkét, melyet Rudolf prágai titkos tanácsa toldott hozzá az 1604-iki országgyűlési végzésekhez, hogy

eltitlta általa a protesánsok sérelmeinek országgyűlésen tárgyalását. Erre a felelet, tudjuk, Boeckay támadása volt, mely győzedelmes ragadta magával az egész nemzetet. Következő munkája „*A korponai országgyűlés 1605-ben*“ az első béketárgyalásokat világítja meg a győzelmes Boeckay és az udvar között. A most megjelent munkája tovább fejleszti a nagy érdekű kérdést s a korszakalkotó bécsi béke előkészítését, a közvetlen megelőző kassai országgyűlés tárgyalásait a kiegyezés ügyében írja meg a leghitelesebb és hivatalos adatok alapján, szigorú történetírói tárgyilagossággal, éles ítélettel, erős nemzeti érzéssel és ragyogó irálylyal. A nagybecsű munka különben külön lenyomat a Magyar Országgyűlési Emlékek sajtó alól nem sokára kikerülő XI. kötetéből.

„**Szenczi Molnár Albert** naplója, levelezése és irományai“ jelentek meg nem rég a M. Tud. Akadémia tört. biz. megbízásából jegyzetekkel ellátva *Décsi Lajos* szerkesztésében, a ki a jeles XVII. sz. prot. vallásos író, zoltárfordító és kitűnő nyelvész életrajzát is megírta a M. Tört. Életrajzok sorozatában. Ez irományok és levelezések a mily érdekes világot vetnek a nagytudományú, rengeteg munkásságú s hányatott életű kitűnő tudós életére, ép oly nagybecsű adalékokat szolgáltatnak a magyar irodalom s a külföldi tudósokkal való összeköttetésük történetéhez a XVI. sz. utolsó s a XVII. sz. első évtizedében. *Décsi Lajos* kiváló szolgálatot tett a magyar irodalom-történetnek, midőn ezeket oly nagy gondnal összeszedte és kiadás alá rendezte. (Terjedelme 520 l. ára 4 frt 50 kr.)

Német és magyar szótár, első, német-magyar része jelent meg e napokban Budapéssten, a Franklin-társulat kiadásában, *Simonyi Zsigmond* és *Balassa József* szerkesztésében, a mely pótolni igyekszik az eddigi szótárak hiányait, főkép az újabb időben forgalomba jött új műszavak tekintetében, viszont kiküszöbölni a nyelvújítás folyamán mondva csinált és halvaszületett korcsszavakat, melyek a régi szótárakban hemzsegnék. Beveszik a nyelvtisztítás számos termékét és ama kifejezéseket, melyeket újabb irodalmi divatok, népies áramlatok hoztak forgalomba. E német-magyar részben a legnagyobb gondot a fordítás pontosságára, változatosságára és magyarosságára fordítják. (Terjedelme 470 l. 3 hasábos, ára fűzve 3 frt, félbőr kötésben 4 frt.)

„**Szász Domokos erdélyi ref püspök emlékezetére**“ kiadtak a ravatala felett f. é. jan. 11-én tartott gyászbeszédnek egy kis fűzetben, arczképével: *Antal* Gábor püspök gyászimája, *Kenessey Béla* gyászbeszéde és *Molnár Albert* a koporsó felett mondott imája. Kegyelettel hirdetik ezek is emlékét s érdemeit boldogult alelnökünknek.

Zoványi: Theologiai Ismeretek Tára -ból megjelent a II. és a III. kötet a G—P betűkkel kezdődő nevekkel, bőséges irodalom-történeti adalékkal.

Ifj. Mitrovics Gyula dr. sárospataki főisk. gimn. tanári székfoglaló értekezése: Aeneas Sylvius Piccolomini Historia de Eurialo et Lucretia se amantibus“ külön füzetben megjelent Sárospatakon (4-ed r. 16 lap.)

Három székely történeti emlék. A Székelyföldön ez idő szerint három történeti emlékoszlop felállítása érdekében fáradoznak. A legújabb mozgalmat és gyűjtést dr. *Balló István* csík-somlyai főgymn. tanár indította abból a czélből, hogy a csík-szent-domokosi havasok aljában agyonvert Báthory András bíbornok fejedelem emlékére, 1599. okt. 31. történt halála 300-dik évfordulójára, emlék-kápolnát állítsanak. Az adakozás a Csíki Lapok szerkesztőségébe Csík-Szeredára intézendő. Egy másik emléksobrot az udvarhelyszéki *agyagfalvi* mezőn akarnak létesíteni; a harmadikat, mely már a megvalósulás stadiumában van, szintén Csíkban a mádэфalvi veszedelem emlékére, még ez év folyamán felállítják.

Az agyagfalvi réten emléket akarnak állítani, megörökítésére a nagyfontosságú történeti jeleneteknek, melyek ott végbementek. „*Az agyagfalvi rét a székely nép Rákosmezeje*“, mondja találóan a felhívás. Ott a Székely-Udvarhelyhez, a Székelyföld anyaszéke fővárosához közel fekvő kies küküllőmenti völgylapályon tartották a székelyek közös nemzetgyűléseit, melyek közül mint törvényalkotó nevezetes az 1506-iki, melyen a székelyek jogait szabályozó nevezetes „agyagfalvi konstituczió“ keletkezett. Ott tartják az utolsó székely nemzeti gyűlést is 1848. okt. 16-án, melyen a megtámadott haza szabadságának s alkotmányának védelmére kelni egyértelemmel elhatározzák. A történelmi múlthoz méltó emléket állítani kívánnak most e helyen s erre nézve bizottság alakult, a melyben a székely vármegyék fő- és alispánjai, orsz. képviselői, hírlapjai szerkesztői, írók és birtokosok, lelkészek, tanítók s földművesek nevei olvashatók. Az adományok *Ferenczy János* földbirtokos nevére czímzendők Székely-Udvarhelyre.

A mádэфalvi veszedelem emlékoszlopa. Csíkvármegyében még 1891-ben bizottság alakult a végből, hogy a székely határőrség erőszakos szervezése alkalmával 1764. jan. 7-én a csász. katonaság által lemészárolt székelyek (az u. n. „*Siculicidium*“) emlékét emlékoszlop hirdesse. Az emlékoszlop hatalmas piramis lesz, tetején turul-madárral s alant nagynéretű márvány táblával, melynek felíratára nézve pályázat s hirdettetett. A felírat tervek egyike ez:

1764. jan. 7.

Székely nép! itt hullott őseidnek vére,
Kiket zsarnok önkény bosszús karja ére,
Midőn alkotmányos szabadságod védték,
Szörnyükép olták ki sok ártatlan éltét.
De bár elvesztek ők ádáz fegyver alatt,
Emlékek nem vész el, örökre fenmarad,
Mert hű kegyeletben megtartod őseid,
Igy él majd emlékek időtlen ideig.

1899.

Egy másik, prózában ezt a felíratot ajánlja:

Siculicidium

1764.

Ezen emlékoszlop azon Csík- és háromszéki székely atyáinknak emlékére állíttatott, kik ősi szabad intézményeinket az önkény-uralomnak feladni s a rájuk erőszakolt német katonai rendszert önként elfogadni nem akarták s kik e miatt 1764. jan. 7-én Mádéfalva között s ennek határán ellenállás nélkül legyilkoltattak.

Az így martir halált szenvedetteknek itt nyugvó poraira örök emléktől állította a székely nemzet kegyelete 1899-ben.

A harmadik kevésbbé számbavehető felírat-tervezet ez:

(Az út felőli homlokzaton:)

Az 1764. jan. 7-iki fegyverfeladás alkalmával lemészárolt 12) (?) védtelen székely emlékének állította a nemzeti kegyelet 1899-ben.

(A Mádéfalva felőli oldalon:) *Siculicidium*.

(A Csicsó felőli oldalon:) A magyarnak fájó lelke
Sírokat felkereste,
Hirdetni a hatalomnak,
Hogy az eszmék élni fognak.

Még két jelentéktlenebb felírat tervezete érkezett be.

Az emlék-bizottság elnöke *Benedek István* úr Mádéfalváról *Szádeczky Lajos*hoz, mint a székelyek történetírójához küldötte a felírat-terveket megbíralás és véleményadás végett. Ő az első helyen közölt verset ajánlotta leginkább, vagy a helyett ezt az általa tervezett felíratot:

SICULICIDIUM

1764. jan. 7.

A székely határórség erőszakos szervezésekor
Mádéfalva határában

a császári katonaság által védtelenül lekaszabolt

200 székely vértanú emlékére

kik az ősi szabadság védelméért vértettek el
emelte a székely nemzet hálás kegyelete
1899.

Szilágyi Sándor emléktáblájára újabban adakoztak a kolozsvári ev. ref. főgymnasium tanári kara részéről: Karácsonyi Sándor 10, dr. Sárkány Lajos, dr. Török István, Geréb Márton, Gráf Jakab, dr. Borscs Mihály, Balogh Károly, Kovács Dezső, Demjén Zoltán 4—4, Tárkányi György, Seprődi János, Komáromy Géza, Szathmári Ákos 2—2, Parádi Kálmán 1 koronát. Az eddigi adományok összege 355 korona (takarékpénztárba elhelyezve).